

Krom; imf, wfo ve wb kıskacında

özelleştirmeye kadar uzanan kanlı bir öykü

M. Mustafa ÇINKI
Denetde Yönetim Kurulu Uyesi

**Krom Hırsızlarını Soruştururken Görevi Başında Şehit Edilen can dost, yiğit insan
Etibank Müfettişi Şehit Asım ERDAL'ın anısına"**

1848'DEN GÜNÜMÜZE SAHİP ÇIKAMADIĞIMIZ "KROM"

MADEN ÖZELLEŞTİRMELERİNİN TARİHSEL KÖKENİ

ANADOLUDA KROMUN HİKAYESİ
LAWRENS'LE BAŞLAR .SEVR'İ
YARATANDA LAWRENSLER OLDU.

1800'lü yılların ikinci çeyreğinden sonra, Osmanlı egemenliği altındaki topraklarda; Amerikan, İngiliz, Fransız Alman, Rus jeologlar sessiz sedasız tıpkı bir köstebek edasıyla dolaştılar.

"Bitmeyen oyun" adlı yapıtında Peter Hopkirk bu yıllara ilişkin olarak şunları yazıyor; " İngiltere 1895 yılında, Osmanlı imparatorluğu'nun parçalanması için bir teklif hazırladı ve Almanya'ya cömert bir parça sundu. Ancak Berlin buna şaşırtıcı bir ilgisizlik gösterdi. Almanya parçayı değil bütünü istiyordu. Sultanın onayı alınarak ülkenin iç bölgelerini araştırmak ve doğal kaynaklarının envanterini çıkarmak için Türkiye'ye Alman uzmanlar gönderildi Alman gezginleri ve kaşifleri, arkeolojik ve antropolojik araştırmalar yapma bahanesiyle tüm ülkeye yayıldılar. Haritalar çıkarıldı, her köy ve aşiretin sahip olduğu ev ve çadira kadar her şey saptandı. Pan-Germen birliği geleceklerinin, zengin ve az kalabalık Osmanlı topraklarında yattığına inandılar. Geçmişte parlak uygarlıklar barındırmış olan verimli Mezopotamya tapraklarının 'çalışkan' Almanların elinde büyük bir zenginlik kaynağı olacağına karar verildi. Kayzer II.Wilhelm, 'Doğu birini bekliyor...' Paul Rohrbach 'Almanya'nın geleceği Doğu'da... Türkiye'de... Mezopotamya'da, Suriye'dedir' diyorlardı. Osmanlı topraklarıyla ilgilenenler

sadece Almanlar değildi. İngiliz Gizli servisi Başkanı Sir Walter Bullivant 1916 yılında şunları söylüyordu. "Her yandaki ajanlarımdan, yani Kafkasya'daki dilencilerden, Afgan at tüccarlarından, Türkmen tacirlerden, Mekke yolundaki hacılardan, Kuzey Afrika'daki şeyhlerden, Karadeniz takalarındaki denizcilerden, koyun postu içindeki Moğollar'dan, Hint fakirlerinden, Körfez'deki Yunan tüccarlardan, Bulgar çobanlardan, sifre kullanan saygın konsoloslarımdan raporlar alıyorum. Hepsi aynı şeyi söylüyor. Doğu bir vahiy bekliyor. Batıdan bir güneş doğuyor. Almanlar dünyayı şaşkına çevirecek olan bu kozu kullanmak istiyorlar." Oysa Almanlara sunulan teklifin yıllar öncesinde başlamıştı, İngilizlerin paylaşım planı. 1840 yılında, Batı Anadolu'nun Jeolojisini hazırlayan ilk köstebeklerden biriydi Hamilton ve yine 19. yüzyılın sonunda bu jeologların çizdiği haritalarla belirlendi sınırlar. 20. Yüzyılın başında Amerika'da Anadolu'da yeni bir oyuncu olarak yerini aldı. Sevr'in altında bunların imzası Osmanlı'yı paylaşmak için kendisine plan sunan İngilizlerin donanmasından kaçan, Goeben ve Breslau zırhlılarının, Krupp yapımı toplarının namlusundan çıkan kesif bir barut kokusu vardı.

Bu köstebeklerden biride Profesör Lavvrence Smith'ti, Lavvrens, 1848 yılında Harmancık'ta (Bursa) maden arama faaliyetleri icra eylerken, Nallılar Köyünde ilk kromit yataklarını buldu. Takip eden tarihlerde, Çanakkale'nin Okçular mevkiinde, Kastamonu'nun Devrekani ilçesinde, kromit cevheri bulunarak işlenmeye başlandı. Bu tarihe kadar Avrupa'nın kromit ihtiyacı Ural Dağları ile 1827 yılında Amerika'da bulunan Maryland-Baltimore, Virginia ve Pensilvanya krom yataklarından

karşılanırken, Avrupa'ya yakınlık, Anadolu kromlarını ön plana çıkardı.

Köstebekler tarafından bulunan kromitler, Alpin tipi, metalürjik kalitede nadir bulunan krom yataklarıydı. Bu tip kromlar demir çelik üreticileri tarafından üst derecede ilgi ve talep görüyordu. Bunu gören yeni köstebekler; Amerika kıtasında yaşanan altına hücum gibi Anadolu'ya sökülüp Avrupa'ya aktarılmaya başlandı. Bu öyle bir hal almıştı ki, Türkiye'nin krom üretimi, Dünya üretiminin %60'ına ulaştı. O yıllarda kromun Anadolu'da kullanılan bir maden olmadığı dikkate alındığında, Dünya tüketiminin %60'ının Türkiye tarafından karşılandığı gibi sonuçla karşılaşmaktadır.

Yeni Kaledonya, Hindistan, Pakistan ve Rodezya (Zimbabve) kromit yataklarının sırasıyla 1874, 1903 ve 1906 yıllarında bulunmasıyla, krom kullanıcılarının kontrolünde gelişen kuvvetli bir rekabet başlatıldı. Bu rekabetten faydalanan hiç kuşkusuz demir- çelik üreticileriydi. Bu yıllarda demir-çelik üreticileri aynı zamanda silah üretiminde uzman ve tekel kuruluşlardı.

Birinci ve İkinci Dünya savaşları krom madenine olan ihtiyacı tahrik etmiş, iki büyük savaşın ardından çıkan savaşlar ve iki kutuplu dünyanın siyasal yapısı ve soğuk savaş, silahlanma yarışı, krom madenlerini süper stratejik bir konuma oturtmuştu. ABD'ye, İngiltere'ye, Almanya'ya, Fransa'ya, kromit akıyordu. İkinci Dünya savaşından sonra, dünya kromit üretimi savaş öncesine göre 3 kat arttı. Yeni Kaledonya, Hindistan, Pakistan, Rodezya(Zimbabve) ve en önemlisi Türkiye Dünya kromit üretiminin neredeyse tamamını elinde tutuyordu.

YIL 1848 TALAN BAŞLIYOR

Türkiye'de Harmancık/Bursa kromit yataklarının bulunmasının ardından(1848) 35 yıl gibi oldukça uzun bir zaman geçer. 1883 yılına gelindiğinde kromit imtiyazı, **Cevahirci Elize Leonikalaidi'nin** eline geçmiştir. Arada kalan 35 yılda, Harmancık kromitlerinin nasıl bir akıbete uğradığı aydınlatılmaya muhtaç karanlık bir dönemdir.

1882 yılından 1922 yılına kadar 35 adet krom imtiyazı verilir. Bu imtiyazların 20 si yabancı ve zimmi Türk tebasınıdır. İmtiyazlar sürekli tedavül etmiş, İngilizlerin ve zimmi Türk tebasının elinde toplanmıştır. **İngiliz Jön Peterson, Cevahirci Elize Leonikalaidi Yazıcı, Yuvanaki ve Şişmanoğlu Kostı, İngiliz M. Douglas ve Ernest Paterson, Dimitraki Meziki, Yorgaki ve Dimitri efendiler, Kozmaoğlu Yovan, Yani Levizidi, Hacı Likona Levizidi, M. Kangilari kerimesi Sevasti ve Filoya, Hirelambos Pavlidi, Lazari lazaridi, Madam Lüsyen, İngiliz Stanley Peterson, İngiliz Chalton Venil..** Ege ve Akdeniz Bölgelerinin kromlarını Avrupa'ya aktarmışlar, ancak ülkemizde sanayi adına bir tek adım atılmamıştır.

Fethiye/Üçköprü (Muğla) bölgesinde bulunan kromit yataklarının ilk işletme ruhsatı, 1887 yılında Ali Rıza Paşa'ya verilmiştir. Ali Rıza Paşa'nın öldüğü, 1926 yılına kadar işletilen kromit madenleri, bu tarihten sonra verilen imtiyazın iptal edilmesiyle bir müddet sahipsiz kalmış, ancak bu süre içerisinde Gürşana adında bir şirket tarafından bölgedeki kromit yatakları gayri yasal olarak sahiplenilmiştir. Kaçak olarak çalışan Gürşana adındaki şirketin bu faaliyetleri tespit edilerek üretilen cevherlere el konulmuş ve Gürşana krom sahalarından uzaklaştırılmıştır.

Ali Rıza Paşa, Krom kaçakçısı Gürşana'nın ardından, Fethiye/Üçköprü kromit sahalarının işletme ruhsatı, Fransız uyruklu Fethiye Şirketi Madeniyesi unvanıyla faaliyet gösteren şirkete verilmiş ve bu şirket tarafından işletilmiştir.

Osmanlı arşivleri; krom madenlerinin bazılarının Deniz kuvvetlerine verildiği, ve bu madenlerin imtiyazlarının da yine deniz kuvvetlerince takip edildiğine ilişkin bilgiler sunmaktadır. Bu çerçevede, Kütahya Sancağında bulunan Dağardı krom madeninin imtiyazı, Padişah emri ile Bahriye Dairesine verilmiş, bu madenin işletilmesi zimmi teba **Gikoraki Marşan ve Kirilos Yoldan Valiyostopulos Yuvandi'ye** 1893 yılında, senelik 1.000 lira bedelle ihale kılınmış, ardından 1895 yılında, aynı maden yine senelik 1.000 lira bedelle **Yuanidi ve şirket temsilcilerine** ihale edilmiştir. 1897 yılında **İngiliz Parson**, Dağardı krom madeni üzerinde hak iddia etmiştir. 1898 yılında; Dağardı krom madenlerinden çıkarılarak, Derince'ye indirilen 10.000 ton krom cevheri hakkında işlem tesis edilmiştir.

20. Yüzyılın başında; Almanya'da Briey-Thionville demir madenleri ve Anadolu'dan çıkartılan, Türk kromları üzerinde **Krupp** gibi bir çelik ve silah devi doğmuş ve yüzyılın yarısında bu silah ve çelik devi, Nazi Toplama Kamplarını silah fabrikalarına dönüştürerek, bedava işgücü Yahudilerin kan ve ölüleri üzerinde tekelleşmiştir.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE BRİEY-THIONVILLE DEMİR MADENLERİ

Dünya Savaşı ile bunalımlara çare arayan emperyalistler aynı zamanda savaş endüstrilerini de geliştireyorlardı. Belki de gelişen endüstriler talep yaratmak, kar etmek, ucuz hammadde kaynaklarına sahip olabilmekle dürtüleriyle savaşı finansal ve mali bir çözüm olarak dayatıyordu. Bu dönemde, özellikle ağır topçu ve hava kuvvetleri büyük oranda gelişti. Yıldırım gibi çarpıcı bir etki yaratabilecek yeni mermiler bulmak için uğraşıldı. Fransızlarla İngilizler 1916'dan itibaren çelik palet üzerine oturtulan tanklar yaptılar. Artık orduların deniz kuvvetlerini demir ve çelikten zırhlarıyla yüzen kaleler süslüyordu. Böylece savaş git gide artan bir hızda endüstriyel bir nitelik de kazanıyor, savaşla birlikte silah

sanayileri de geliyordu. Silah satıcılarının en önemlileri **Fransa'da Schneider, Almanya'da ise Krupp'tu.** Bunlar, savaş üretimini artırarak, sınırın her iki yanındaki üyelerinin servetlerini artırmak için, bir tür uluslararası tröst halinde sıkı bir biçimde birleştirmişlerdi. Bu amaçla iki ülke halkından her birini, ötekini saldırmaktan başka bir amacı olmadığına ikna etmek için, onlar arasında korku yayacak güçlü araçlar kullanıyorlardı.

Savaşın sürmesinde önemli bir yeri olan Briey-Thionville demir madenlerinin öyküsü, savaşın öteki yüzünü görmek açısından çarpıcıdır. Briey-Thionville demir madenleri Lüksemburg, Fransa ve Almanya sınırlarındaydı. Sahibi Fransız-Alman Wendel ailesiydi. Bu havzanın savaşın seyrinde çok büyük bir önemi vardı. Fransız milletvekili Engerand savaşın sonuna, 31 Ocak 1919'da Millet Meclisi'nde yaptığı bir konuşmada şöyle diyecekti; "1914'te yalnız Briey bölgesi bizim tüm demir filizi üretimimizin yüzde 90'ını sağlıyordu." Aynı yıllarda cumhurbaşkanı olan Poincaré'nin kendisi de vaktiyle şöyle yazmıştı: **"Briey havzasının Almanlarca ele geçirilmesi en azından bir felaket olur; çünkü bu eşsiz maden ve metal kaynaklarını onların eline bırakmak demektir ki, bu durum bunlara sahip olan savaşın ülkeye çok büyük yararlar sağlayabilir;"** (kapitalizmin Kara Kitabı, syf.94)

Durum böyleyken, şaşılacak bir olay meydana geldi. 6 Ağustos 1914'ten itibaren havza hiçbir direniş olmaksızın Almanlarca işgal edildi. Çok sonradan anlaşılacak gerçek şuydu; **Bazı kurmay üyeleri ile Fransız savaş gereçleri satıcıları arasında savaşın uzaması ve böylece silah satıcılarının karlarının artması amacıyla havzayı Almanlara bırakmak için bir anlaşma yapılmıştı. Çünkü Almanlar demir cevherleri olmadan savaşı sürdüremezdi.** Tüm savaş boyunca Briey'e tek bir Fransız saldırısı olmadı. Ve Almanya 4 yıl boyunca silah üretiminde kullandığı hammaddeyi Briey havzasından sağladı.

KRUPP'U YAKINDAN TANIYALIM

Krupp Alman sanayici ailesidir. Alfred Krupp babasının 1881'de kurduğu küçük çelik dökümhanesinin Yönetimini babasının ölümü üzerine 14 yaşında üstlendi. 1847 yılında yeni bir dökme çelik yaparak ağır bir topun namlusunu tek paça olarak döktü. 1850 yılında Büyük Londra sergisine iki ton ağırlığında ve tek bir kütle biçiminde çelik bir külçe sundu. **Prusya devleti, Krupp'a 300 çelik top ısmarladı.** Avusturya, Fransa, ABD, Çin, Japonya, Rusya ve **Türkiye ondan top istedi.** 1870 savaşı ve Lorraine maden havzasının ilhakı, kuruluşun merkezileştirmesini hızlandırdı. Alfred Krupp öldüğünde arkasında 20.000'i aşkın çalışanı olan dönemin en güçlü sanayi kuruluşlarından birini bırakmıştı. Oğlu Fried Rich, Alfred Tegel'in dev gemi şantiyeleri "GermaniaWerft"i 1902 yılında ele geçirdi. 1893'ten 1898'e kadar Reichstag üyeliği yaptı. 1902'de öldüğünde babasının bıraktığı sermayeyi iki katına çıkarmıştı ve 43.000 işçi çalıştırıyordu. Kızı Bertha babasının ölümünden sonra kuruluşun başına geçti. Gustav, von Bohlen und Halbach baronu ile evlenmesinin ardından Wilhelm H'nin izniyle Krupp Von Bohlen adını aldı. Birinci Dünya Savaşı sırasında, neredeyse tüm ağır silahların tekeli elinde tutan kuruluşun yönetimini üstlendi. 1918 ateşkesine göre, yenik düşen Almanya'nın, ordu bulundurma ve silah üretme hakkı olmadığından, Gustav Krupp, fabrikalarını sivil üretime çevirdi, ancak gizlice askeri malzeme üretmeyi de sürdürdü. Fransız ve Belçikalı askerlerin Ruhr havzasını boşaltmasından sonra, yabancı ülkelere yayılma siyasetine döndü. 1933'te nasyonal sosyalizme sağlam bir destek sağladı ve Almanya'nın yeni ordusu ve donanması için gerekli bütün malzemeyi üretti. Krupp 1938'de Alman ekonomisinin ana parçası olan sentetik kimya sanayisi alanında çok büyük yatırımlar yaptı. **12 maden şirketi, 35 metalürji şirketi ve 50 dolayında ticari satış kartelini bir araya getirdi.** 2. Dünya savaşı sonunda çıkarılan kartelleşmeyi engelleme yasaları, eski konzerni, yalnızca parasal dönüşüm etkinlikleriyle yetinmeye, Alman kömür ve çelik üretimindeki denetiminden vazgeçmeye

zorladı. Krupp von Bohlen'in oğlu Alfred Krupp von Bohlen und Halbach 1938'de resmen Nasyonal Sosyalist Parti'ye girdi. 1939'da hava ordusunda albay oldu. 1943'te babasının ardından Krupp şirketinin başkanlığını üstlendi. 1945'te Müttefikler'ce tutuklandı. Hitler'in savaş çabasına katılmakla suçlandı. 1948'de Uluslararası Nürnberg mahkemesi'nde yargılanarak aklandı. Başkan Truman'ın özel olarak belirlediği askeri bir mahkeme önüne çıkarıldı. 12 yıl hapis ve mallarının müsaderesi cezasına çarptırıldı. 1951'de serbest bırakıldı, 1953'te Müttefikler ile anlaştı; maden ve metalürji sanayilerindeki katılımlarını tasfiye edecek ve buna karşılık başka alanlarda sebestçe etkinlik gösterecekti. Ne var ki bu konunun uygulanması mümkün olmadı.

Krupp'dan söz edip, Friedrich Flick'ten söz etmemek olmaz. **1930'lu ve 1940'lı yıllarda bir madencilik devri kuran Flick, savaştan ve Nasyonal Sosyalistlerin politikasından en kârlı çıkanlardan biriydi.** İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, savaş suçlusu olarak hüküm giyen Flick, 1930'lu yılların başında Hitler'in, Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisine girdi ve bu partiyi, parasal açıdan destekledi. Siyasi yönetimle iyi ilişkileri sayesinde Flick, 30'lu ve 40'lı yıllarda büyük çelik şirketini bir imparatorluk haline getirdi. 1937'de kurduğu holding; Alman ekonomisinin "arileştirilmesi" çerçevesinde Yahudi şirketlerini çok ucuza kapatarak şirketleri arasına kattı. **Flick İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın işgali altındaki Avrupa ülkelerinin tümündeki madencilik şirketlerinin denetimini üstlendi. Savunma ekonomisi yöneticisi ve devlet demircilik kurumu başkanlığı üyesi de olan Flick, Parasal varlığını, hapishane ve toplama kamplarından zorunlu olarak çalışan işçilerin ve silahlanma endüstrisinin geniş kapsamlı çelik üretimiyle büsbütün arttırdı.** Nürnberg mahkemesinde savaş suçlusu olarak yedi yıl hapis cezasına çarptırıldı. **Müttefiklerin talimatı üzerine madencilik şirketlerini büyük ölçüde satmak zorunda kalan Flick,** Sanayi alanına yöneldi. 1972'de 89 yaşında öldü. Öldüğünde yaklaşık 330 işletmesi, 300.000 çalışanı olan büyük bir Alman

endüstri imparatorluğunu bıraktı, ölümünden 13 yıl sonra, oğlu holdingi **Deutsche Bank'a** sattı.

OSMANLIDA ALMAN EKONOMİK ÇIKARLARI ALMAN MALİ SERMAYESİ VE KRUPP SİLAH TEKELİNE UZANAN YOL

Osmanlı ve onun ekonomisi içerisinde yer tutan ve neredeyse tamamı yabancı olan bankaların amaçları, ait oldukları uyruk ve kapitalin Osmanlı üzerindeki ekonomik ve politik çıkarlarını korumak, yeni imtiyaz ve çıkarlar sağlamanın yanı sıra doğuya doğru ekonomik ve politik genişlemenin aracı olmak ve sanayilerinin hammadde ihtiyaçlarını karşılamaktır. 1899 yılına kadar, Osmanlı mali sistemi neredeyse tamamen İngiliz mali sermayesinin kontrolündeydi.

Almanların ortaya çıkmasıyla birlikte, Osmanlı topraklarında ve hükümet nezdinde sağlanan ekonomik ve politik çıkarlar, çatışmaları doğurdu. Nihayetinde çatışmalar uluslararası bir boyut kazanarak keskinleşti.

1899 yılında 800.000 marklık sermaye ile **Alman-Filistin Bankası kuruldu.** 1913'te sermayesi 20 milyon marka yükseltildi söz konusu banka Filistin ekonomisini tek başına elinde tutuyordu.

1906 yılında Alman Bankalar grubu (Alman ulusal bankası, Dresten Bankası, ve diğer bankalar) İstanbul'da Deutsche Orient-Bank'ı 16 milyon marka kurdu. Sermayesi 1911 yılında 32 milyon marka çıkarıldı. Banka İstanbul'da 2, Bursa, Mersin, Adana, Dedeoğlu, Edirne'de birer şube, Mısır'da 6 şube, yakın doğunun öteki ülkelerinde bir dizi şube açtı.

Henüz ortada Deutsch Bank yoktu, ancak Osmanlı'nın silah ve mühimmat gereksinimlerini sağlama ve vadesi gelen borçların dönüştürülmesi işlemlerinde, Deutsche Bank Osmanlıya aracılık yapmaktaydı. Nitekim Osmanlı'nın 1888, 1903, 1905 yıllarında Deutsche Bank aracılığıyla yaptığı borçlanmalar bu türden borçlanmalardı.

1.47 milyon Sterlin itibari değerli 1888 borçlanması Almanya'dan alınan mühimmat bedelinin ödenmesi için, 2.36 milyon Sterlin itibari değerli 1903 borçlanması 1888 borçlanmasının dönüştürülmesi için, 2.4 milyon Sterlin itibari değerli 1905 borçlanması, Almanya'dan askeri donanım ithali için yapılmıştı.

Nihayet 1913 yılında Deutsche Bank'ın bizzat kendisi gelerek İstanbul'da faaliyete başladı

Çöken Osmanlı İmparatorluğu'nun kalıntıları altından, yerli mali sermaye çıkmadı. Çünkü Osmanlı'nın yerli mali sermayesi yoktu. Osmanlı'nın Bankacılık sistemi Avrupa'nın (Almanya, Fansa, İngiltere, Avusturya) Saligniann, Goldschmidt, Oppenheimer, ve Rothschild,... gibi aileleri tarafından münferiden yada ortaklaşa kurulmuştu. Bunların Galata Bankerleri ile oldukça yakın ilişkileri vardı. Bankacılık o yıllarda, tıpkı bugün olduğu gibi devlete tefeci şartlarında borç vermek şeklinde geliyordu. Osmanlı İflas ettiğinde bir zamanlar Osmanlı'ya borç vermek, silah satmak için yarışanlar, hatta Osmanlı'yı birlikte savaşa sürükleyerek, Osmanlı ordusu ve asker çokluğundan faydalananlar, Osmanlı Hükümetleri nezdinde ayrıcalıklı ticaret ve maden imtiyazı sağlamak, silah satmak için lobi faaliyetleri yürütenler, sanki yer yarılıp da içine girmişlerdi. Onlar Osmanlı'nın son nefesini verdiği anlarda, tıpkı gemi batarken farelerin yaptıkları gibi, ilk önce onlar terk ettiler, Osmanlı topraklarını. Osmanlı'nın çöküşünün arka planında yer alan uluslararası organizasyonun kemirgenleri ayrılrken yerlerini çoktan yedi düvel'e teslim etmişlerdi.

İTİLAFA DEVLETLERİ DE TÜRKİYEYE YARDIM OLSUN DİYE ANADOLU'YU İŞGALE KALKIŞMIŞTI

Dünya Savaşında yenik düşen Osmanlı Sevr'i imzalamak zorunda kaldı. Bu gün ifade tarzı, uygulamaları ve sonuçları itibariyle, IMF ve Dünya Bankası ile ilişkilerimizle büyük benzerlik taşıyan Sevr'in mali hükümlerine söre;

İtilaf Devletleri, Türkiye'ye yardım olsun diye. İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilcilerinden kurulu (içinde danışman olarak bir Türk komiserin bulunduğu) bir Maliye Komisyonu oluşturacaklar; bu komisyonda danışman olarak bir Türk komiseri bulunacak, Komisyon Türkiye'nin gelirlerini korumak ve artırmak için her türlü tedbiri alacak, Türk Meclis-i Mebusanı'na sunulacak olan bütçe, İtilaf devletlerince oluşturulan bu Maliye Komisyonu'na verilecek ve onun kabul ettiği şekilde Meclis'e gönderilecek, Meclis'in yapacağı değişiklikler, ancak İngiliz Fransız ve İtalyanlardan müteşekkil komisyonca uygun görülürse yürürlüğe konulabilecektir.

Anadolu'yu işgal ederek bir milletin yaşam hakkını elinden alanlar, ne talihsiz bir rastlantıdır ki hesapsızca borçlandırdıkları Osmanlı'yı "Türkiye'ye yardım" gibi bir kavramın arkasına sığınarak, hem malını hem canını alma hakkına Sevr Anlaşmasıyla ulaşmışlardır.

Sevr Anlaşmasına göre, Düyün-ı Umumiye idaresi Osmanlı Bankası ile anlaşarak Türkiye'nin para işlerini tanzim etmeye başlamış ancak bir diğer görevi olan Türkiye'nin para işlerini düzeltme her nedense (!) ilgi ve faaliyet alanı dışında kalmıştır.

Türkiye'nin, Düyün-ı Umumiye'ye ayrılan gelirleri dışındaki bütün gelirleri bu Maliye Komisyonu'nun emrine verilmiş İngiliz, Fransız ve İtalyanlardan müteşekkil Komisyon bu gelirlerle önce, kendisinin ve Türkiye'de kalacak olan İtilaf Devletleri işgal kuvvetlerinin giderlerini karşılamış ayrıca, 30 Ekim 1918 tarihinden itibaren İtilaf Devletleri ordularının tüm giderlerini karşılamış, Türkiye yüzünden zarar gördüğünü iddia eden İtilaf Devletleri uyruklularının zarar ve zıyanını karşılamış. Kalan gelirle de(!) Türkiye'nin ihtiyaçları dikkate alınmaya çalışılmıştır. İtilaf Devletleri Osmanlı Hükümetince verilecek her imtiyazı denetlemiş, Maliye Komisyonunun vizesini alamayan imtiyazlar engellenmiştir. Tahsili Düyün-ı Umumiye'ye bırakılan gelirden biride Ergani bakır madeni

gelirleridir.

İŞGALİN ÖTEKİ YÜZÜ CHESTER PROJESİ BAKIR, PETROL VE KROMLAR AMAÇ DEMİRYOLU MU YAPMAK YOKSA MADEN İMTİYAZIMI SAĞLAMAK?

1900 yılında Ermeni olayları ile ilgili olarak İstanbul'a savaş gemisi kaptanı olarak gelen Albay Colby M. Chester, Anadolu'nun büyük iş ve yatırım imkanlarına sahip olduğunu görür. İlk önceleri Halep'ten Akdenize incek bir demiryolu yapımı, İstanbul telefon şebekesinin imtiyazı gibi konularla ilgilenir. Bu yıllarda Osmanlı Hükümeti Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da demiryolu yapımını tercih etmektedir. Bu yöndeki ilk değerlendirmeyi yörede geniş bir demir yolu şebekesi kurmayı üstlenen bir İngiliz-Amerikan şirketi olan J. G. VWhite kazanmıştır. Tam bu sırada Chester, Nalla vekaleti ve Meclis-i Mebusan'a müracaat ederek, bu projeyi kendisinin daha iyi şartlarda yapacağını bildirir ve bu teklif büyük ilgi görür. Bir taraftan yörede iktisadi hayatın canlanacağı, diğer taraftan da askeri amaçlar için ulaşım olanaklarının artacağı düşünülür. Projede Bağdat demiryolu gibi kilometre garantisi söz konusu değildir. Proje demiryolu hattının geçtiği güzergahta bulunan madenlerin işletilmesinde sağlanacak gelir ile finanse edilecektir. Bu dönemde böylesi bir proje Amerikan sermayesinin, ülkedeki diğer yabancı sermaye ve menfaatlerini dengelemek için kullanılabilirdiği düşünülmektedir.

Projeye göre analı; Sivas'tan güney doğu'ya doğru uzanarak Harput, Ergani, Diyarbakır, Musul, Kerkük ü/erinden Süleymaniye'ye uzanacak ve tali hatlarla Samsun'a, Halep'e ve Bitlis üzerinden Van'a gidecekti. 2000 km lik bu Projenin maliyeti yüz milyon dolar civarındadır. Chester demiryolu inşaatı karşılığında hattın her iki yanından 20 ser kilometreye kadar uzanan bir alan içindeki madenlerin işletim hakkını 99 yıllığına elde edecekti.